

Sygn. akt I CSK 139/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Fabryki [...] sp. z o.o. w K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Rozwoju
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 20 listopada 2015 r., sygn. akt I ACa .../15,

uchyła zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację strony pozwanej (punkt I) oraz rozstrzygającej o kosztach postępowania apelacyjnego i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Fabryka [...] Sp. z o.o. z siedzibą w K. wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa Ministra Gospodarki kwoty 952.970 zł z odsetkami w wysokości ustawowej od dnia wniesienia pozwu, jako odszkodowania za szkodę spowodowaną wydaniem ostatecznej decyzji administracyjnej. Szkada odpowiada równowartości części dawnej parceli numer 560 stanowiącej obecnie działkę oznaczoną numerem ewidencyjnym 7/3 położoną w K..

Pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Gospodarki w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 18 listopada 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] uwzględnił powództwo do kwoty 194.554 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 18 listopada 2014 r. do dnia zapłaty, w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd Okręgowy ustalił, że Fabryka [...] S.A. z siedzibą K. była właścicielką nieruchomości położonej w K., stanowiącej parcelę nr 560 o powierzchni 10a i 93 m² Nieruchomość od około r. 1940 użytkowana była przez przedsiębiorstwo Spółka Akcyjna [...] w K., w tym od r. 1946 na podstawie umów najmu ze spółką. Na mocy ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej przedsiębiorstwo (Dz. U. Nr 3, poz. 17 ze zm. dalej, jako ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r.) uległo nacjonalizacji wraz z całym nieruchomym i ruchomym majątkiem, co stwierdzono orzeczeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12 lutego 1948 r. W dniu 7 lutego i 31 października 1950 r. w trybie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1947 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa Dz. U. Nr 16, poz. 62 ze zm., - dalej, jako rozporządzenie wykonawcze) zostały sporządzone protokoły zdawczo - odbiorcze przedsiębiorstwa, w których między innymi parcela nr 560 o pow. 1.093 m² wraz posadowionymi budynkami, została

uznana za integralny składnik przedsiębiorstwa niezbędny do jego prawidłowego funkcjonowania. Protokoły zdawczo - odbiorcze zostały zatwierdzone orzeczeniem Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r. wydanym na podstawie § 75a ust. 2 rozporządzenia wykonawczego.

Po przejęciu przez Skarb Państwa parcela nr 560 była użytkowana przez Państwowe Zakłady „E.” w K. a następnie przez Spółdzielnię Pracy „E.” w K.. Co do części parceli stanowiącej działkę numer 7/3 o powierzchni 1083 Wojewoda [...] decyzją z dnia 16 kwietnia 1993 r. stwierdził jej nieodpłatne nabycie przez Gminę K. Na mocy umowy z dnia 21 czerwca 1994 r. Spółdzielnia Pracy „E.” z siedzibą w K. nabyła od gminy użytkowanie wieczyste gruntu i prawo własności znajdujących się na nim budynków, zaś na podstawie umowy sprzedaży z dnia 1 września 2006 r. prawa te przeszły na G. Spółkę z o.o. z siedzibą w K..

Na podstawie uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy Fabryki [...]S.A. z siedzibą w K. z dnia 14 maja 2005 r. podjęto decyzję o przekształceniu spółki w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością działającą pod firmą Fabryka [...]Sp. z o.o. z siedzibą w K.. Decyzją Ministra Gospodarki z dnia 24 października 2007 r. stwierdzono m.in., że orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo - odbiorczego przedsiębiorstwa Spółka Akcyjna [...]w K., w części dotyczącej nieruchomości oznaczonej jako parcela o powierzchni 10 a i 83 m² jest obarczone nieważnością. Decyzja ta została utrzymana w mocy decyzją tego samego organu z dnia 28 listopada 2008 r. w wyniku ponownego rozpatrzenia wniosku powoda o stwierdzenie nieważności orzeczenia z 26 czerwca 1959 r. Decyzją z dnia 24 lutego 2011 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, stwierdził, że decyzja komunalizacyjna Wojewody Krakowskiego z dnia 16 kwietnia 1993 r., w części dotyczącej działki nr 7/3/ została wydana z naruszeniem prawa. Stwierdzenie jej nieważności nie było możliwe z uwagi na wystąpienie nieodwracalnych skutków prawnych, bo chociaż na dzień wydania decyzji komunalizacyjnej nieruchomość nie stanowiła własności Skarbu Państwa, to prawa do niej zostały przyznane podmiotom trzecim.

Dalej Sąd Okręgowy ustalił, że wartość nieruchomości według stanu na dzień 26 czerwca 1956 r. oraz przyjęciu przeznaczenia terenu, jako rolny - zieleni bez prawa zabudowy, a cen aktualnych, wynosi 194.554 zł.

Odnosząc powyższe ustalenia faktyczne do art. 160 k.p.a., wobec stwierdzenia, że wadliwa decyzja nacjonalizacyjna - orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r., na którą powołuje się powód, jako na źródło doznanej szkody, została wydana przed dniem 1 września 2004 r., Sąd Okręgowy uznał zarzut braku legitymacji czynnej powoda za bezzasadny, tak jak i zarzut przedawnienia, skoro ostateczna decyzja Ministra Gospodarki stwierdzająca nieważność orzeczenia z 1959 r. w zakresie, jakim odnosi się do parceli nr 560 zapadła w dniu 28 listopada 2008 r., a pozew wniesiono do Sądu w dniu 16 września 2011 r., a zatem z zachowaniem trzyletniego terminu (art. 160 § 6 k.p.a.).

Sąd Okręgowy ostatecznie przyjął, iż powód wykazał, że poniósł szkodę w postaci utraty prawa własności nieruchomości gruntowej o łącznej powierzchni 10a i 93 m², położonej w K. pozostającą w normalnym związku przyczynowym z wadliwym orzeczeniem z dnia 26 czerwca 1959 r. i stwierdził, że gdyby nie orzeczenie zatwierdzające protokół zdawczo odbiorczy, to z treści orzeczenia z 12 lutego 1948 r. nie sposób wywieść, że nieruchomość powoda przeszła wraz z przedsiębiorstwem Spółka Akcyjna [...] w K. na własność Skarbu Państwa. Odnosząc się do twierdzeń pozwanego o nabyciu przez Skarb Państwa nieruchomości powoda przez zasiedzenie, wskazał, iż gdyby nie wadliwa decyzja administracyjna - Skarb Państwa nie wszedłby w posiadanie przedmiotowego gruntu, a to oznacza, że nie rozpocząłby się bieg terminu zasiedzenia nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa.

Apelacje od wyroku wniosły obie strony postępowania, każda też wnioskowała o oddalenie apelacji strony przeciwnej.

Wyrok Sądu Okręgowego w [...] w części oddalającej powództwo oraz rozstrzygnięcia o kosztach procesu apelacją zaskarżył powód. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie prawa materialnego, a w szczególności art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 2 k.c. i art. 363 § 2 k.c. poprzez niewłaściwe

zastosowanie polegające na wadliwym ustaleniu wysokości odszkodowania oraz naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 316 § 1 k.p.c. poprzez jego pominięcie i ustalenie stanu szkody nie z chwili orzekania.

Pozwany Skarb Państwa, zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa zaskarżył wyrok w części, uwzględniającej powództwo.

Wyrokiem z dnia 20 listopada 2015 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił obie apelacje, przy czym uznał poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne za prawidłowe i przyjął je za własne.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego Sąd I instancji w sposób rzetelny, szczegółowy i weryfikowalny przeprowadził analizę zebranego w sprawie materiału dowodowego, w tym w sposób niebudzący wątpliwości wyjaśnił przyczyny, dla których przyjął wysokość zasądanego odszkodowania w łącznej kwocie 194.554 zł.

Sąd Okręgowy zasadnie stwierdził, iż roszczenie powódki winno być ocenione na podstawie przepisu art. 160 k.p.a., zgodnie z którym - w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 2004 r. - stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji, służy roszczenie o odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę, chyba, że ponosi ona winę za powstanie okoliczności wymienionych w tym przepisie. Do odszkodowania stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, z wyłączeniem art. 418 k.c.

W apelacji pozwany Skarb Państwa w ramach naruszenia prawa materialnego podniósł brak istnienia adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy decyzją administracyjną zatwierdzającą protokół zdawczo - odbiorczy a szkodą mającą polegać na utracie przez powodowa Spółkę prawa własności spornej nieruchomości, w sytuacji, gdy decyzja ta nie wywołała skutku rzeczowego, zaś decyzja nacjonalizacyjna z 1948 r. nie została nigdy podważona. Sąd Apelacyjny w tym zakresie odwołał się do wyrażonego w uchwale składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 listopada 2007 r. (I OPS 2/07) poglądu, iż przejęcie przez Państwo na własność przedsiębiorstwa, na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. w związku z art. 6 ust. 1 tej ustawy, nie obejmowało przejęcia własności nieruchomości włączonej do tego

przedsiębiorstwa, która nie należała do przedsiębiorcy, lecz stanowiła własność osoby trzeciej.

W uzasadnieniu tej uchwały zwrócono uwagę na sprzeczną z tym poglądem, dotychczasową wadliwą praktykę wynikającą z niedopuszczalnej rozszerzającej wykładni ustawy, przy jednoczesnym odwoływaniu się do przepisów § 75 ust. 2 i 3 rozporządzenia wykonawczego. Sąd Apelacyjny podniósł, iż orzeczenie właściwego ministra wydane na podstawie przepisów ustawy z dnia 3 stycznia 1947 r., jak również decyzja tego ministra wydana na podstawie § 75 a rozporządzenia zatwierdzająca protokół zdawczo-odbiorczy i ustalająca, które składniki majątkowe objęte tym protokołem stanowią część składową przejmowanego przedsiębiorstwa, mają wprowadzić znaczenie jedynie deklaratoryjne, jednak stanowią wyłączny dowód świadczący o tym, że przedsiębiorstwo z określonymi składnikami mienia przeszło na własność Państwa z mocy ustawy nacjonalizacyjnej (tak: Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 2 października 1967 r. OSNC 1968/12/211) a spór o to, czy dana nieruchomość wymieniona w takim orzeczeniu, jako składnik przedsiębiorstwa, istotnie wchodziła w jego skład, należy do wyłącznej kompetencji właściwych organów administracyjnych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2005 r., I CK 402/04, z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 317/09 wyrok).

Skoro, zatem w rozpoznawanej sprawie ustalone zostało, że orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r., wymieniało sporną nieruchomość, jako stanowiącą część składową znacjonalizowanego przedsiębiorstwa, przechodzącą wraz z całym przedsiębiorstwem na własność Państwa, to orzeczenie to stanowi dowód tego, że przedmiotowa nieruchomość stała się własnością Skarbu Państwa, jako część składowa znacjonalizowanego przedsiębiorstwa związana gospodarczo z produkcją poszczególnych jego zakładów. Wykazanie, że sporna nieruchomość, jako należąca do osoby trzeciej nie mogła być objęta decyzją nacjonalizacyjną, wobec czego nie zachodziły podstawy do uznania jej za część składową znacjonalizowanego przedsiębiorstwa i objęcia nacjonalizacją, możliwe było jedynie na drodze postępowania administracyjnego zmierzającego do podważenia

orzeczenia wydanego w tym przedmiocie w trybie § 75a rozporządzenia wykonawczego.

Według Sądu odwoławczego, nie ma przeszkód do badania legalności decyzji o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego, co do wskazania niektórych z wymienionych w nim składników mienia, jako przechodzących na rzecz Skarbu Państwa. Pozostawanie w obrocie orzeczenia o nacjonalizacji rodzi skutki prawnorzeczowe, co do mienia przedsiębiorstwa będącego jego własnością. W wymienionej uchwale Naczelnego Sądu Administracyjnego z 5 listopada 2007 r. wywieziono, że skutki te nie dotyczą praw osób trzecich, których mienie było włączone do tego przedsiębiorstwa i wykorzystywane na podstawie określonego, innego niż własność, tytułu prawnego lub bez podstawy prawnej. Wobec tego, w szeregu przypadków sama decyzja nacjonalizacyjna w zakresie wskazania przejścia na rzecz Skarbu Państwa konkretnego przedsiębiorstwa nie będzie dotknięta żadną wadliwością, częściowo bezpodstawne natomiast może być stanowiące integralną część aktu o nacjonalizacji orzeczenie, w którym wymieniono składniki mienia, jako nacjonalizowane, a które to z mocy samej decyzji o nacjonalizacji na rzecz Skarbu Państwa nie przeszły. Skoro w doktrynie przyjmuje się jednolicie możliwość stwierdzania nieważności orzeczenia w określonej części, bezspornie możliwe jest wyeliminowanie z obrotu aktów nacjonalizacyjnych wyłącznie w tej części, w jakiej zostały wydane wadliwie, np. wyłącznie, co do orzeczenia o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego w zakresie, w jakim wprost z jego treści wynika, że dotyczył mienia osób trzecich. Wprawdzie to nie orzeczenie o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego, jak przyjął Sąd Apelacyjny w ww. orzeczeniu, powodowało określone skutki prawnorzeczowe, jednak to właśnie ta decyzja administracyjna, jako stanowiąca wraz z samym protokołem wykaz nacjonalizowanego mienia, była podstawą ujawniania praw Skarbu Państwa w księdze wieczystej (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w [...] z dnia 15 czerwca 2011 r., IV SA/WA 705/11, ONSAiWSA 2013/2/28). Ujawnienie to było skuteczne także wobec dotychczasowego właściciela. Do czasu, zatem stwierdzenia nieważności orzeczenia o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego to Skarb Państwa na podstawie tegoż orzeczenia i decyzji nacjonalizacyjnej był hipotecznym

właścicielem nieruchomości wymienionej w protokole zdawczo - odbiorczym, nawet, jeżeli w dacie decyzji nacjonalizacyjnej należała ona do osoby trzeciej a nie nacjonalizowanego przedsiębiorstwa. Na tej też podstawie Skarb Państwa, jako właściciel dokonywał uwłaszczenia osób trzecich na tej nieruchomości, albo stwierdzał na podstawie odrębnych przepisów jej skomunalizowanie na rzecz jednostki samorządu terytorialnego. W konsekwencji, Sąd Apelacyjny przyjął, iż to z zatwierdzeniem takiego protokołu, należy łączyć skutek utraty własności przez powoda. W istocie, bowiem dopiero wydanie orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 r. o zatwierdzeniu tegoż protokołu wskazującego, że w skład tego przedsiębiorstwa wchodzi również nieruchomość należąca do powódki, przesądzało, że ta nieruchomość z mocy orzeczenia o przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa została nim objęta. W tym stanie rzeczy stwierdzenie wydania z naruszeniem prawa orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 r. o zatwierdzeniu protokołu zdawczo-odbiorczego w zakresie nieruchomości będącej przedmiotem sporu, nawet bez wzruszenia orzeczenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12 lutego 1948 r. było wystarczające do ustalenia, że powódka poniosła szkodę w postaci utraty prawa własności tej nieruchomości, pozostającą w normalnym związku przyczynowym z wadliwym orzeczeniem z dnia 26 czerwca 1959 r. Szkoda, z tytułu, której powód dochodzi odszkodowania w niniejszej sprawie, wynika wprost z orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 roku, a stwierdzenie wydania tegoż orzeczenia z naruszeniem prawa przesądza o wypełnieniu przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa.

W ocenie Sąd Apelacyjny strona pozwana nie wykazała, iż Skarb Państwa nabył własność przedmiotowej nieruchomości na skutek zasiedzenia. Została pominięta zasadnicza dla oceny przesłanek z art. 172 k.c. i nast. kwestia tj. fakt, że ww. nieruchomość była w dacie decyzji nacjonalizacyjnej wynajmowana przedsiębiorstwu przez powódkę. Jeżeli w skład przedsiębiorstwa nie wchodziły nieruchomości lub ruchomości należące do przedsiębiorstwa, jako własność właściciela przedsiębiorstwa, ponieważ były jedynie w użytkowaniu przedsiębiorstwa (najem, dzierżawa, bez tytułu prawnego), to przejęcie przedsiębiorstwa na własność państwa, powodowało ten skutek, że na rzecz

Państwa przechodziło przedsiębiorstwo w takim zakresie praw, w jakim służyły poprzedniemu właścicielowi.

Przesądzając o niezasadności zarzutów pozwanego, co do braku przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa i przyjęcia za Sądem Okręgowym, iż normalnym następstwem w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. wydania decyzji o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego jest utrata przez adresata decyzji prawa własności nieruchomości będącej przedmiotem wywłaszczenia Sąd Apelacyjny nie podzielił też zarzutów strony powodowej, co do wysokości należnego jej odszkodowania. Uznał, że miarodajne dla ustalenia wysokości odszkodowania jest przeznaczenie nieruchomości istniejące w chwili wywłaszczenia, utraty prawa własności.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniósł pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Rozwoju. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie wynikające z przyjęcia związku przyczynowego pomiędzy decyzją zatwierdzającą protokół zdawczo odbiorczy a szkodą polegającą na utracie prawa własności nieruchomości oraz wynikające z przyjęcia, że istnieje tak określona szkoda, podczas, gdy Skarb Państwa nabył własność przedmiotowej nieruchomości przez zasiedzenie. W ramach prawa materialnego pozwany podniósł także naruszenie art., 172 § 1 i 2 k.c. oraz art. 339 i 340 k.c. przez ich niezastosowanie. Konkretyzując naruszenie przepisów postępowania pozwany wskazał, iż Sąd drugiej instancji sprzecznie z art. 244 § 1 k.p.c. w zw. z art. 16 § 1 k.p.a. wadliwie przyjął inne ustalenia niż w orzeczeniu o nacjonalizacji wydanym na podstawie art. ust. 7 i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. W ramach tej samej podstawy kasacyjnej pozwany Skarb Państwa zarzucił naruszenie art. 2 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 16 § 1 k.p.a. prze rozstrzygnięcie kwestii, której rozpoznanie zostało przekazane do właściwości innych organów.

Po wniesieniu skargi kasacyjnej pozwany Skarb Państwa złożył wniosek o zawieszenie postępowania kasacyjnego na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. w związku toczącym się postępowaniem w innej sprawie, w której Sąd Okręgowy w [...] uznał za nieistniejące szereg uchwał podjętych przez zgromadzenie

wspólników powodowej spółki w 1989 r., co prowadzi do bezskuteczności przerejestrowania tej spółki do Krajowego Rejestru Sądowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew prezentowanemu w skardze kasacyjnej stanowisku nie doszło do naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów postępowania. Sądy obu instancji rozstrzygając o odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, jako źródło szkody uznały orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo- odbiorczego z dnia 7 lutego 1950 r. i 31 października 1950 r. z przejęcia przedsiębiorstwa „Spółka Akcyjna [...] w K.. Orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem prawa, co zostało stwierdzone decyzją Ministra Gospodarki z dnia 24 października 2007 r. Tylko te decyzje administracyjne były przedmiotem oceny Sądów powszechnych.

Według poglądu ukształtowanego w judykaturze i aprobowanego w doktrynie prawa, ostateczna decyzja administracyjna mająca wpływ na stosunki cywilnoprawne, wydana przez uprawniony do tego przez ustawę organ administracji publicznej, wiąże sąd w postępowaniu cywilnym (zob. np. uzasadnienie powołanej w kasacji uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 70/84, OSNCP 1985, nr 8, poz. 108; wyroki z dnia 3 marca 2004 r., III CK 256/02, nie publ. oraz z dnia 27 września 2012 r., III CSK 149/12, nie publ.). Związanie sądu w postępowaniu cywilnym decyzją administracyjną ma podstawę przede wszystkim w treści art. 16 k.p.a. Sąd ten nie jest związany jedynie decyzją „bezwzględnie nieważną”, co nie jest równoznaczne z nieważnością decyzji w rozumieniu art. 156 k.p.a. Za decyzję bezwzględnie nieważną, która nie wiąże sądu w postępowaniu cywilnym, uważa się zaś tylko decyzję dotkniętą taką wadą, która dyskwalifikuje ją, jako akt administracyjny. Decyzją taką jest decyzja wydana przez organ oczywiście niewłaściwy lub bez zachowania jakiejkolwiek procedury. Za decyzję taką niekiedy uznaje się także decyzję wydaną bez jakiejkolwiek podstawy prawnej.

Nadanie przez Sąd Apelacyjny istotnego znaczenia decyzji zatwierdzającej protokół zdawczo odbiorczy w zakresie odpowiedzialności odszkodowawczej nie

oznacza naruszenia obowiązującej zasady związania sądu powszechnego administracyjną decyzją o przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa.

Bez względu na to, jakie znaczenie można nadać decyzji zatwierdzającej protokół zdawczo - odbiorczy a zwłaszcza, czy decyzja ta ma materialnoprawny charakter, czyli wywołuje skutek rzeczowy, czy też ma tylko charakter prawnoprocesowy (takie stanowisko jest prezentowane w judykaturze zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2009 r., V CSK 182/09, nie publ.; z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 317/09, nie publ.; z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 55/33, nie publ.) nie można pominąć, że zgodnie z treścią § 75a ust. 2 rozporządzenia wykonawczego zatwierdzony protokół zdawczo-odbiorczy jest integralną częścią orzeczenia właściwego ministra o przejściu lub przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa. Zgodnie z § 75 tego rozporządzenia protokół ten zawiera między innymi dokładny opis przedsiębiorstwa i wymienienie wszystkich jego składników majątkowych. Zatwierdzenie tego protokołu ma istotne znaczenie z punktu widzenia przedmiotu nacjonalizacji (określenia jej zakresu), albowiem protokół zdawczo - odbiorczy wskazywał, z jakich składników majątkowych składało się przejmowane przedsiębiorstwo. W judykaturze Sądu Najwyższego (zob. postanowienie z dnia 25 lipca 2001 r., I CKN 1350/98, OSNC 2002/3/41 oraz wymienione wyroki z dnia 11 grudnia 2009 r., 24 marca 2010 r., 20 listopada 2013 r.) podkreśla się, że zatwierdzony protokół zdawczo-odbiorczy jest jedynym dowodem świadczącym o tym, że dane przedsiębiorstwo z określonymi składnikami przeszło na własność Państwa z mocy ustawy nacjonalizacyjnej.

Stwierdzenie nieważności decyzji zatwierdzającej protokół zdawczo odbiorczy stwarzało dla właściciela nieruchomości, nienależącej do przejmowanego na własność Państwa przedsiębiorstwa, możliwość jej restytucji naturalnej. Sporne może być, czy do restytucji niezbędne jest następce stwierdzenie nieważności samej decyzji nacjonalizacyjnej. Decyzja o przejęciu własności przedsiębiorstwa, stosownie do treści § 66 rozporządzenia wykonawczego - poza wymienieniem nazwy i przedmiotu przedsiębiorstwa, miejsca jego położenia, wskazania przepisu na zasadzie, którego orzeczenie zostaje wydane oraz wskazaniem na czyją rzecz następuje przejście i przejęcie przedsiębiorstwa - nie zawiera jednak rozstrzygnięcia, które konkretnie składniki przedsiębiorstwa

przechodzą na własność Państwa. Nie budzi jednocześnie w orzecznictwie sądów administracyjnych wątpliwości, że przejęcie przez Państwo na własność przedsiębiorstwa, na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. w związku z art. 6 ust. 1 tej ustawy, nie obejmowało przejęcia własności nieruchomości włączonej do tego przedsiębiorstwa, która nie należała do przedsiębiorcy, lecz stanowiła własność osoby trzeciej (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 listopada 2007 r. I OPS 2/07, ONSA i WSA 2008, nr 1, poz. 68 i wymienione w jej uzasadnieniu orzeczenia prezentujące występujące dotychczas rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych i sądów powszechnych).

Rozstrzygnięcie kwestii konieczności rozdzielenia i prowadzenia dwóch postępowań administracyjnych w celu stwierdzenia niezgodnego z prawem przejęcia nieruchomości w trybie ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. (zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w [...] z dnia 16 lipca 2008 r., IV SAWA 737/08, nie publ.) nie jest jednak konieczne w rozpoznawanej sprawie. Istotne, bowiem jest stwierdzenie istnienia związku przyczynowego pomiędzy szkodą poniesioną przez powódkę a wydanym z naruszeniem prawa orzeczeniem zatwierdzającym protokół zdawczo odbiorczy. Podzielając stanowisko Sądu Apelacyjnego o istnieniu takiego związku trzeba mieć na względzie, że powódka dochodzi roszczenia odszkodowawczego w związku z utratą własności nieruchomości, której nie można na obecnie odzyskać ze względu na kolejne zdarzenia, jakie nastąpiły po wydaniu orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 r. Te zdarzenia to: decyzja komunalizacyjna Wojewody [...] z dnia 16 kwietnia 1993 r. (i to pomimo stwierdzenia jej wydania z naruszeniem prawa), a dalej oddanie nieruchomości w użytkowanie wieczyste Spółdzielni Pracy „E.” z siedzibą w K., a w końcu przeniesienie tego prawa na podstawie umowy z dnia 1 września 2006 r. na rzecz G. Spółki z o.o. z siedzibą w K.. Do tych umów ma zastosowanie instytucja rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych uregulowana w art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, która chroni nabywcę użytkowania wieczystego także w razie wadliwego wpisu w księdze wieczystej Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, jako właściciela (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2011 r., III CZP 90/10, OSNC 2011/7-8/76).

Jeśli w związku z tym zważy się, że gdyby nie orzeczenie o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego, które stanowi wyłączny dowód, że przedsiębiorstwo wraz z zawartymi w nim składnikami majątkowymi przeszło z mocy ustawy nacjonalizacyjnej na własność Państwa, to z treści samej decyzji nacjonalizacyjnej nie można byłoby wywodzić, że nieruchomości powódki wraz z przedsiębiorstwem „C.” w K. przeszła na własność Państwa. Skarb Państwa nie zostałby ujawniony, jako właściciel w księdze wieczystej, nieruchomości nie przeszłaby w następstwie tego na rzecz kolejnych osób trzecich a powódka mogłaby dochodzić wydania nieruchomości. To zaś oznacza, jak słusznie ocenił Sąd Apelacyjny, że jej szkoda wynika z orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 r., które w odniesieniu do nieruchomości powódki zostało w postępowaniu administracyjnym uznane za wydane z naruszeniem prawa.

Z tych wszystkich względów bezpodstawnie zarzuca się w skardze kasacyjnej naruszenie art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 1 i 2 k.c. przez uznanie, że istnieje adekwatny związek przyczynowy pomiędzy decyzją zatwierdzającą protokół zdawczo odbiorczy a szkodą powódki polegającą na utracie prawa własności nieruchomości.

Inaczej należy ocenić zarzuty skargi kasacyjnej związane z naruszeniem przepisów związanych z nabyciem własności nieruchomości przez zasiedzenie. Sąd drugiej instancji wykluczając ich zastosowanie poprzestał na błędnym założeniu, że Skarb Państwa nie może zasiedzieć prawa własności rzeczy, z której dotychczasowy właściciel przedsiębiorstwa korzystał na podstawie innego stosunku prawnego lub też bez żadnego tytułu prawnego. Konsekwencją stanowiska Sądu było zaniechanie jakichkolwiek ustaleń w tym zakresie, a przecież nie można z góry wykluczyć, iż podobnie, jak pozostałe składniki przedsiębiorstwa, przedmiotowa nieruchomości została objęta we władanie Skarbu Państwa od początku z wolą jej samoistnego posiadania lub też później, taką wolę można wywieść z innych działań podejmowanych przez Skarb Państwa, zwłaszcza, jeśli uwzględni się przewidziane w tym zakresie domniemania prawne zawarte w art. 7, 339 i 340 k.c., które mają także znaczenie w zakresie rozkładu ciężaru dowodu.

Wobec braku ustaleń faktycznych w tym zakresie nie można stanowczo ocenić zawartego w skardze kasacyjnej zarzutu niewłaściwego zastosowania art. 172 § 1 i 2 w zw. z art. 339 i 340 k.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że zastosowanie prawidłowej normy prawa materialnego, czyli prawidłowa subsumcja, a więc skonfrontowanie okoliczności faktycznych z hipotezą normy prawnej i poddanie ich ocenie prawnej na podstawie treści tej normy, jest możliwa tylko wówczas, gdy stan faktyczny zostaje ustalony prawidłowo. Skuteczne zgłoszenie zarzutu kasacyjnego dotyczącego naruszenia prawa materialnego wchodzi tym samym w rachubę wówczas, gdy ustalony w postępowaniu apelacyjnym stan faktyczny będący podstawą zaskarżonego wyroku, nie budzi zastrzeżeń (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., IV CSK 730/12; z dnia 17 grudnia 2009 r., IV CSK 258/09; z dnia 17 września 2015 r. II CSK 655/14 nie publ.).

Z tych względów Sąd najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 16 lutego 2017 r. Sąd Najwyższy ze względu na treść art. 398¹² k.p.c., oddalił wniosek pozwanego Skarbu Państwa o zawieszenie postępowania oparty na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.

kc

jw